

International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies

International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies is a double-blind peer-reviewed, open-access journal published to reach excellence on the scope. It considers scholarly, research-based articles on all aspects of economics, finance and accounting. As an international congress aimed at facilitating the global exchange of education theory, contributions from different educational systems and cultures are encouraged. It aims to provide a forum for all researchers, educators, educational policy-makers and planners to exchange invaluable ideas and resources.

AHOLINI ISH BILAN TA'MINLASHDA INDUSTRIAL IQTISODIYOTNING AHAMIYATI

Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li
Kattaqo'rg'on davlat pedagogika
instituti dotsenti
xaitovoxunjon@samdukf.uz

Rashidov Shoxrux Zohid o'g'li
Oriental universitetining magistranti
shoxrux.rashidov.2024@mail.ru

ABSTRACT

Mazkur tezisda industrial iqtisodiyotning aholini ish bilan ta'minlashdagi o'rni nazariy va amaliy jihatdan rivojlangan davlatlarning tajribalariga asoslangan holda tahlil qilinadi. Sanoatlashtirish jarayonining bandlikka ta'siri, strukturaviy o'zgarishlar orqali mehnat resurslarining qayta taqsimlanishi hamda iqtisodiy o'sish bilan o'zaro bog'liqligi ilmiy manbalar asosida yoritiladi

Keywords: industrial iqtisodiyot, bandlik, sanoatlashtirish, mehnat bozori, strukturaviy transformatsiya, inson kapitali.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiy rivojlanish jarayonida industrial iqtisodiyot mamlakatlarning iqtisodiy qudratini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, aholini ish bilan ta'minlash muammosi dolzarb bo'lgan rivojlanayotgan davlatlar uchun sanoat sektorining rivoji strategik ahamiyat kasb etadi. Sanoatlashtirish jarayoni nafaqat ishlab chiqarish hajmini oshiradi, balki mehnat resurslarini samarali band qilish, daromadlar darajasini oshirish va kambag'allikni qisqartirishga xizmat qiladi[1].

Iqtisodiy nazariyada sanoat iqtisodiy o'sishning "lokomotivi" sifatida qaraladi. W. Rostow nazariyasiga ko'ra, sanoatlashtirish iqtisodiy o'sishning "yuksalish bosqichi"ni boshlab beradi va bu jarayon mamlakatni rivojlangan iqtisodiyotlar qatoriga olib chiqadi. Shu bois sanoat

sektorining rivoji bandlikni oshirishning eng samarali vositalaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Industrial iqtisodiyot iqtisodiy tizimning ishlab chiqarishga asoslangan segmenti bo'lib, u mehnat resurslarini samarali band qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Iqtisodiy nazariyada sanoatlashtirish jarayoni ko'pincha agrar iqtisodiyotdan industrial bosqichga o'tishning asosiy omili sifatida qaraladi[2]. Masalan, iqtisodchi Arthur Lewis tomonidan ishlab chiqilgan "ikki sektorli model"ga ko'ra, ortiqcha mehnat resurslari qishloq xo'jaligidan sanoatga o'tishi natijasida ishlab chiqarish hajmi va bandlik darajasi oshadi. Tarixiy tajriba shuni ko'rsatadiki, sanoat sektorining kengayishi bandlikning barqaror manbai hisoblanadi. XX asrda South Korea va China iqtisodiyotida olib borilgan sanoatlashtirish siyosati natijasida millionlab yangi ish o'rinlari yaratilgan[3]. Xususan, Xitoyda 1980–2020-yillar oralig'ida sanoat va ishlab chiqarish tarmoqlari yuz millionlab ishchi kuchini o'ziga jalb qilib, kambag'allik darajasini keskin kamaytirishga xizmat qilgan. Industrial iqtisodiyotning bandlikka ta'siri nafaqat miqdoriy, balki sifat jihatidan ham namoyon bo'ladi. Sanoat korxonalarida mehnat unumdorligi yuqori bo'lgani sababli ish haqi darajasi agrar sektorga nisbatan ancha yuqori shakllanadi. Bu esa aholi daromadlarining oshishiga va ichki iste'molning kengayishiga olib keladi. Bundan tashqari, industrial rivojlanish iqtisodiyotda multiplikativ effektini yuzaga keltiradi[4]. Wassily Leontief tomonidan ishlab chiqilgan "input-output" modeli asosida sanoat tarmoqlarining boshqa sohalarga ta'siri o'rganilganda, bitta sanoat korxonasi bir nechta bog'liq sohalarda qo'shimcha ish o'rinlarini yaratishi aniqlangan. Masalan, ishlab chiqarish korxonasi faoliyati logistika, transport, savdo va xizmat ko'rsatish sohalarining rivojlanishini rag'batlantiradi. Rivojlanayotgan davlatlarda, jumladan O'zbekistan iqtisodiyotida ham sanoatni diversifikatsiya qilish orqali bandlikni oshirish ustuvor vazifa sifatida qaralmoqda. So'nggi yillarda mamlakatda sanoat zonalari, texnoparklar va klaster tizimlari tashkil etilishi natijasida yangi ish o'rinlari yaratilmoqda. Davlat statistika ma'lumotlariga ko'ra, sanoatning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi oshib borishi bilan band aholining sezilarli qismi aynan ushbu sektorga jalb qilinmoqda[4].

Industrial iqtisodiyotning muhim xususiyatlaridan biri uning multiplikativ ta'siridir. Leontief modeli asosida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sanoatda yaratilgan har bir ish o'rni boshqa tarmoqlarda qo'shimcha ish o'rinlarining yaratilishiga sabab bo'ladi. Masalan, ishlab chiqarish korxonasi faoliyati transport, logistika, savdo va xizmat ko'rsatish sohalarining rivojlanishini rag'batlantiradi. Shuningdek, sanoat global qiymat zanjirlarining muhim bo'g'ini hisoblanadi. Rivojlanayotgan davlatlar aynan ishlab chiqarish orqali xalqaro bozorga integratsiyalashib, eksport hajmini oshiradi va yangi ish o'rinlari yaratadi. Industrial iqtisodiyotning yana bir muhim jihati — bu texnologik rivojlanish orqali yangi kasblar va mutaxassisliklarning paydo bo'lishidir. Avtomatlashtirish va raqamlashtirish jarayonlari ayrim past malakali ish o'rinlarini qisqartirishi mumkin bo'lsa-da, yuqori malakali muhandislar, texnologlar va IT mutaxassislarga bo'lgan talabni oshiradi. Bu esa ta'lim tizimini modernizatsiya

qilishni va inson kapitaliga investitsiyalarni ko'paytirishni talab etadi. Shu bilan birga, sanoatning hududiy rivojlanishga ta'siri ham muhim ahamiyat kasb etadi. Yangi ishlab chiqarish quvvatlarining viloyat va tumanlarda joylashtirilishi ichki migratsiyani tartibga soladi hamda urbanizatsiya jarayonini muvozanatlashtiradi. Natijada, hududlar o'rtasidagi iqtisodiy nomutanosiblik qisqaradi va bandlik imkoniyatlari kengayadi.

XULOSA

Yuqoridagi tahlillar industrial iqtisodiyotning zamonaviy iqtisodiy tizimda nafaqat ishlab chiqarish bazasi, balki bandlikni shakllantiruvchi kompleks mexanizm sifatida ham namoyon bo'lishini ko'rsatadi. Ayniqsa, sanoatning rivojlanishi iqtisodiyotda "sifatli bandlik" tushunchasini mustahkamlab, yuqori malaka talab qiluvchi, barqaror va ijtimoiy himoyalangan ish o'rinlarini yaratishga xizmat qiladi. Bu esa uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Bundan tashqari, sanoatning rivojlanishi iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Diversifikatsiyalashgan sanoat bazasiga ega bo'lgan mamlakatlar tashqi iqtisodiy tebranishlarga nisbatan barqarorroq bo'ladi va mehnat bozoridagi keskin o'zgarishlarning oldini olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu jihatdan, sanoat sektori bandlikni faqat yaratibgina qolmay, balki uni barqaror saqlash funksiyasini ham bajaradi. Zamonaviy sharoitda industrial iqtisodiyotning samaradorligi bevosita innovatsion faoliyat darajasi bilan belgilanadi. Yangi texnologiyalarni joriy etish, ilmiy-tadqiqot ishlarini rivojlantirish va raqamli iqtisodiyot elementlarini keng qo'llash orqali sanoatning bandlikka ta'siri yanada kuchayadi. Bu esa yuqori qo'shilgan qiymat yaratishga asoslangan iqtisodiy modelni shakllantirishga olib keladi. Industrial iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi bandlikni oshirishning eng samarali yo'li bo'lib qolmoqda. Kelgusida ushbu jarayonni chuqurlashtirish uchun sanoat siyosatini innovatsiyalar, inson kapitali va institutsional islohotlar bilan uyg'un holda olib borish muhim ahamiyatga ega. Faqat shundagina iqtisodiy o'sishning barqarorligi ta'minlanib, aholi farovonligini oshirishga erishish mumkin.

References

- [1] W. Arthur Lewis, "Economic Development with Unlimited Supplies of Labour," The Manchester School, 1954.
- [2] Q. X. Abdurahmonov, Mehnat iqtisodiyoti. Toshkent, O'zbekiston: Iqtisodiyot, 2020.
- [3] N. Q. Yo'ldoshev, Sanoat iqtisodiyoti. Toshkent, O'zbekiston: Fan va texnologiya, 2018.
- [4] O. N. Xaitov, Hududiy turizm sohasida innovatsion faollikni oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish. Samarqand, O'zbekiston: Monografiya, 2024.